

A MŰSZAKI ÉRTELMSÉG SZOCIOLÓGIAI JELLEMZŐI

Többször megfogalmaztuk s fogalmazzuk azokat a társadalmi-politikai, gazdasági feladatokat, amelyekről jogosan úgy véljük, társadalmunk különböző osztályainak és rétegeinek közös cselekedni akarására és tudására épül. Ebben a cselekvő együttműködésben nem elhanyagolható az értelmiség rétegén belül a műszaki értelmiségnek - a mérnököknek és technikusoknak - a tevékenysége.

"A politikát kétségtelenül megtanultuk, itt már nem lehet rászédni bennünket, ezen a téren megvan a bázisunk. De a gazdasággal rosszul állunk... Szóvaltassanak meg több mérnököt és agronómust, tanuljanak tőlük, ellenőrizték a munkájukat, a kongresszusok és az értekezletek ne gyűlésező szervek legyenek, hanem a gazdasági sikerek ellenőrzésének szervei, olyan szervek, amelyekben igazán megtanulhatjuk a gazdasági építést" - fogalmazta meg Lenin a VIII. Összoroszországi Kongresszuson 1920 decemberében ezeket a gondolatokat.

E lenini gondolatok napjainkban, a más társadalmi és politikai körülmények között is olyanok, hogy tanulmányai, utbagyázításai megszívlelendőek. Hogyan lehet a magyarországi gazdasági életben egyre jobban aktivizálni, meghallgatni a műszaki értelmiséget?

Nem könnyű feladat a műszaki értelmiség csoportjának szerepét megfogalmazni, mert amennyiben a statisztikai adatokra hivatkozunk a mérnökellátottságot illetően, pozitív kép alakul ki bennünk, hiszen a fejlett nyugat-európai országokkal is összehasonlíthatjuk magunkat. Ugyanis hazánkban az 1950-es évek

végére a 10 000 aktív keresőre jutó műszaki mérnökök száma tekintetében olyan fejlett tőkés országok színvonala körüli átlag alakult ki, mint Anglia és Franciaország. 1949-1963 között mind a műszaki mérnökök száma, mind a nemzeti jövedelem volumene jelentős mértékben növekedett. 1963-ban a műszaki mérnökök száma három és félszerese, a nemzeti jövedelem több mint két és félszerese volt az 1949. évinek.^{1/} A szakemberek száma, illetve aránya és a nemzeti jövedelem volumene között mutatkozó pozitív összefüggés természetesen korántsem jelenti azt, hogy a szakemberállomány növelése - bizonyos határig - a gazdasági fejlődés szükségsszerű, de nyilvánvalóan eddig sem egyetlen feltétele. Mint ahogyan számos tényező kölcsönös együtt hatásának a függvénye az, hogy általában a munkaerő milyen hatékonysággal működik, ugyanúgy - adott termelési struktúra és fejlettségi színvonal mellett - a szakemberállomány munkájának eredményét is befolyásolja számos egyéb tényező is.

Magyarországon 1971-ben 238 500 felsőfoku és 321 000 középfoku szakképzettségű személyt foglalkoztattak a szocialista szektor vállalatai és intézményei. A felsőfoku végzettségűek közül 69 000-en műszaki vagy természettudományi, 27 000-en mezőgazdasági vagy állatorvosi diplomával rendelkeztek. A műszaki és a mezőgazdasági középfoku végzettséggel rendelkezők száma 109 000, illetve 26 000 fő volt.^{2/}

Napjainkban körülbelül 90 000 a felsőfoku műszaki diplomások és oklevéllel rendelkezők száma. A nem fizikai munkakörben foglalkoztatott felső- és középfoku szakképzettséggel rendelkezők száma 1963 és 1971 között több mint 60 %-kal nőtt.

A szocialista szektorban foglalkoztatott felső- és középfoku végzettséggel rendelkező szakemberek számottevő része fiatal, közel egyharmaduk 29 éves vagy ennél fiatalabb. A felsőfoku végzettségűek közül az egyetemet, főiskolát végzetteknek mintegy egyötöde 20-29 éves, míg a felsőfoku technikusok oklevéllel rendelkezőknek - az oktatási rendszer megváltozása következtében - csaknem 60 %-a jut erre a korcsoportra.

Amikor a műszaki értelmiség helyzetképének rajzát adjuk, figyelembe kell venni a következőket is. Hazánkban 131 főhi-vatású kutatóintézetből 45 műszaki kutatásokkal foglalkozik - s ezeken kívül ott vannak az egyetemi tanszékek is. Nemzeti jövedelmünk 3,5 %-át fordítjuk tudományos kutatásokra - ez évente kb. 13-14 milliárd forint, s ennek az összegnek 68 %-a műszaki kutatásokra jut.

A műszaki mérnökök számának növekedése és szakképzett-ségi típusok szerinti belső arányváltozása a műszaki fejlesztés irányát követte. 1971-ben 5710 gépészmérnökkel, 5034⁴ vil-lamosmérnökkel, 3227 vegyészmérnökkel, vegyésszel és 853 köz-lekedési mérnökkel volt több hazánkban, mint 1963-ban.^{3/}

A műszaki értelmiség létszámát, egyre nagyobb arányú fi-atalodását meghatározza a végzett hallgatók számának alaku-lása:^{4/}

<u>É v</u>	<u>Végzett mérnökhallgató</u>
1960	1644
1965	3116
1970	6537
1975	8874

1965-től, illetve 1970-től a jelentős létszámnövekedés-hez hozzájárult a felsőfokú technikumok, majd műszaki főisko-lák hálózatának kiépítése, amely - véleményünk szerint - nem vezetett mérnöktultermeléshez, mert a legnagyobb gondot abban látjuk, hogy a különböző vállalatok mérnökellátottsági szint-je közötti különbséget nem lehetett eddig kiküszöbölni. Ezen változtatni úgy lehetne, ha a vállalatok megfontoltabban, csak a tényleges szükségletüknek megfelelően kórnének szakembereket. Az így kifejlődő hatalmas szellemi beruházás napjainkban az olyan nagyszabású feladatok megoldását segíti, mint a termelés műszaki színvonalának általános fejlesztése, a gé-pesítési, a számítástechnikai és az olefinprogram megvalósi-tása, az energiaszerkezet átalakítása, a lakásépítési tervek realizálása, a közlekedés és a hírközlés korszerűsítése.

De ez csak az érem egyik oldala. Meg kell vizsgálni a mérnöki munka hatékonyságát, amely többletényező feladat. Ugyanis ez nem csupán a műszaki értelmiség dolgozni akarásán vagy tudásán mulik, hanem azon is, hogy foglalkoztatni tudunk-e ennyi mérnököt? Véleményünk az, hogy igen. A baj ott van, hogy nem jól "szóródik" a műszaki értelmiség. Néhol technikus munkát kénytelen végezni, mert az adott iparág, illetve üzem szintje erre ad lehetőséget. Szerencsére az ilyen üzemek száma csökkenő tendenciát mutat. Vannak üzemek, ahol a mérnöki munkaköröket is technikusok töltik be. Rossz talán az elhelyezési rendszerünk? Nem ezen mulik csupán. E bonyolult folyamatban ott van a helyét kereső műszaki értelmiség, s munkájuk jobb kihasználására megteszünk-e mindent? Mi motiválja a mérnökök és technikusok tevékenységét? Ezekre keressük a választ, s tudjuk, a kérdőjeleket csak megmozdítani tudjuk, teljesen feloldani nem.

Mint említettük, napjainkban Magyarországon 90 000 a felsőfoku műszaki diplomával és oklevéllel rendelkezők száma. Nem elhanyagolható kérdés, ha röviden szólunk anyagi helyzetük alakulásáról, amely bizonyos fókig hozzájárul a későbbi mondandónk megértéséhez.

A felszabadulás óta eltelt időszak a bérarányok tekintetében jelentős változásokat hozott. A népgazdasági ágak, a foglalkozási csoportok, az egyes szakmák közötti bérkülönbségek - a dolgozók szakképzettségi színvonalának erőteljes javulásával, a gazdasági struktúra megváltozásával és a technikai színvonal emelkedésével egyidejűleg - jelentősen csökkentek.

A népgazdasági ágak, foglalkozási csoportok és szakmák bérarányai tekintetében az 50-es évek végén érvényesült igen határozott nivellálódási tendencia, azonban népgazdaságunkban - sok jel mutat arra - az optimális arányokon túl is folytatódott.

Nézzük meg a kereseti arányok alakulásának néhány összefüggését.^{5/}

A műszaki és az adminisztratív alkalmazottak keresete a munkások keresetének %-ában:

É v	Az iparban foglalkoztatott	
	Műszakiak	Adminisztratív alkalm.
	keresete a munkások keresetének %-ban	
1938	301,0	238,0
1949	194,6	136,0
1958	158,4	98,1
1964	154,4	94,7
1975	147,5	

Ezek szerint az iparban foglalkoztatott műszakiak 1938-ban a munkások keresetének háromszorosát keresték /de figyelembe kell venni a műszakiak körében a nagyfoku munkanélküliséget is/, addig 1964-ben több mint 1,5-szeresét, majd ez az arány tovább csökkent 1975-re.

Ha a fenti adatok kizárólag a tendencia jellemzésére használhatók is csupán fel, összhangban lévőknek látszanak a felső- és középfoku végzettségű dolgozók kereseti arányainak a felmérésére irányult 1964. évi adatfelvétel eredményeivel. Ezek közül a legátfogóbb megállapításként azt kell rögzíteni, hogy a bérarányok tulságosan "összenyomottak", bérrendszerünk a felső- és középfoku végzettséggel rendelkező dolgozók magasabb színvonalu szakmai felkészültségét s a kvalifikációt, sok esetben a nagyobb felelősséget stb. kellőképpen nem honorálja.

A műszaki értelmiség különböző szakmai csoportjainak átlagos havi keresete 1962 végén a következőképpen alakult:^{6/}

Műszaki mérnökök összesen	3368 Ft
Ebből:	
gépész-	3402 "
erősáramu villamos-	3257 "
gyengeáramu villamos-	3026 "

bánya-	4544 Ft
vegyész-	3051 "
építész-	3395 "
általános nérmők	3532 "

Műszaki technikusok összesen 2421 Ft

Ebből:

gépész-	2509 Ft
erősáramu villamos-	2513 "
gyengeáramu villamos-	2505 "
bányász-	3707 "
vegyipari-	2131 "
könnyűipari technikus	2374 "

Az 1960-as évek elejétől hozott bérpolitikai intézkedések elsősorban a nagyobb felelősség és tudás anyagi elismerését tüzték ki célul. A felső- és középfokú végzettségűek átlagbére 1967-1971 között számottevően emelkedett: az egyetemi, főiskolai végzettségűeké 27 %-kal, a középfokú végzettségűeké 20 %-kal.

A mérnökök keresete 1971-ben átlagosan 4621 Ft volt /vezető mérnökök átlaga 4933 Ft/, amely a munkások keresetének 2,18-szorosa.^{7/} A korábbi táblázat annyiban módosul, hogy ott a műszakiak esetében a középfokú végzettségű műszakiakat is figyelembe vették. Nem felesleges figyelembe venni - csupán az összehasonlítás szintjén - más értelmiségi csoportok 1971-es kereseteit:^{8/}

Foglalkozási kategória	Ft havi kereset	Munkások átlag ke- resetének
Mérnökök	4621	2,18
Közgazdászok	4432	2,09
Orvosok	4346	2,05
Jogászok	4143	1,95
Középiskolai tanárok	3265	1,54

Mint említettük, a fenti átlagkeresetek^{9/} minden felsőfoku végzettségű mérnökre vonatkoznak. Korábban említettük, hogy a fiatalok aránya egyre növekszik az értelmiség egész rétegén belül, így a műszaki értelmiségben belül is. Így nem érdektelen, hogy megemlítsük a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének felmérését, amely a 35 év alatti műszakiak egy részének anyagi helyzetét vizsgálta: 44 vállalat 1330 fiatal mérnökének küldte ki kérdőíveit 1977-ben az ifjúsági szervező bizottság. A határidőre visszaérkezett 374 választ értékelték, s a feldolgozott anyagból ankétot szerveztek a Technika Házában: 1978. március 1-én a tervezők és kutatók, március 3-án pedig az iparban dolgozók részére.

A fiatal diplomások 48 %-a első munkahelyét szakmai szempontok alapján választotta: 6 %-uknál az anyagiak döntöttek, 17 %-uk véletlenül került az adott vállalatához. A 30 éven aluliak 80 %-a maradna jelenlegi helyén /a 30 éven felülieknél ez az arány 75 %/. Más vállalatnál 10, illetve 14 %-uk dolgozna szívesen. A szakmai előrejutásért a 30 éven aluliak 50, a 30 éven felüliek 38 %-a vállalna anyagi hátrányt. Jelentős anyagi előnyökért pedig az előbbieket 43, az utóbbiak 40 %-a vállalná szakmai fejlődésének átmeneti feladását. Pedig az anyagi helyzetük sokat javult az 1971-es felmérés óta: az akkor 2500 Ft-os átlagfizetésekkel szemben a mostani 3280 forint. Az átlagjövedelem alakulását csak az 1974. évi felmérés adataival tudjuk összehasonlítani: az akkori 3280 Ft-tal szemben 1977-ben 3980 Ft áll. Ebből a 20-24 éveseké 1971-ben /átlagfizetés/ 1985 Ft. 1977-ben pedig 2827 Ft. A 25-30 éveseknél a kereset 1971-ben 2660 Ft. 1977-ben 3552 Ft volt. A 31-39 évesek 1971-ben átlag 3250 Ft. 1977-ben 4447 Ft-ot kerestek. A nők havi átlagfizetése 1971-ben 2210 Ft. /320 Ft-tal kevesebb a fiatal diplomások átlagánál/, 1974-ben 2680 Ft a fiatal diplomások 3731 Ft-os átlagával szemben.

Napjainkban - a technika és a tudomány gyors fejlődésének időszakában - a szakképzettség fokának a bérkülönbségek kialakításában feltétlenül szerepet kell kapnia. Az 1968-tól 1971-ig hozott bérpolitikai intézkedések a különböző típusú képzettség-

gel rendelkező alkalmazottak átlagbérét eltérő mértékben növelték. Ennek következtében megváltozott a képzettségek átlagbérnagyság szerinti sorrendje is.

A műszaki mérnökök többségénél a képzettséggel teljesen egyező foglalkoztatás vezet a legmagasabb átlagbérszínvonal eléréséhez, a leginkább konvertálható mérnökszak - a gépészmérnök - esetében ugyanakkor az eltérő képzettségi irány is kedvező bérnagyságot biztosít. A műszaki mérnökök körében gyakori a képzettség fokozatához mérten egyszerű munkakörben történő foglalkoztatás is. Kereken 2600 mérnök dolgozik ilyen feltételek között, pl. művezetőként és egyéb közvetlen termelés-irányítóként.^{10/} Ennek alapvető oka a képzés rendszerében is keresendő. Műszaki középiskadereink képzési rendszere /technikusképzésünk/ az elmúlt 10 évben többször is változott. Hol középiskolában, hol felsőfoku technikumokban képeztük a szakembereket. A termelés közvetlen irányítása alól eléggé vontatottan szabadítottuk fel a mérnököket. Megfigyelhető viszont, hogy a kereset mértékét a munkaerőhiány jelentősen befolyásolja. A munkaerő-kereslet és más okok hatására megélnéknült fluktuáció nemcsak a különböző képzettségi fokozatu, illetve beosztásu dolgozók - egymáshoz viszonyított - keresetének különbségeire gyakorolt hatást, hanem az azonos képzettségű és munkakörű alkalmazottak kereseti arányaiban is feszültséget teremtett.

Az 1970. és 1971. szeptember 30-a között munkahelyet változtatott szakképzett alkalmazottak általában nagyobb alápérbővekedést értek el, mint azok, akik munkáltatójukhoz hűek maradtak. Ezen az általános képen belül a műszaki, a gazdasági és az igazgatási jellegű munkakörökben történt munkahely-változtatás átlagosan 10-12 %-os, a változatlan munkahely pedig - ugyanezekben a munkakörökben - 6-7 %-os évi alapbérnövekedést biztosított. Az egészségügyi és az oktatási-kulturális munkakörökben - ahol az alapbér-növekedés kimagaslóan nagy volt - a munkahelyváltoztatás ebből a szempontból előnytelen megoldásnak bizonyult. Összességében nem járt személyes anyagi előnyökkel a számviteli irodai munkakörben dolgozók fluktuációja sem.

Figyelemreméltó az, hogy a munkahelyüket elhagyók általában a kisebb keresetű dolgozók közül kerültek ki, az új munkahelyen elért alapbér-növekedésükkel azonban jelentősen megközelítették azoknak a bérét, akik eredeti munkahelyükön maradtak.

A fentiek után nézzük meg, mi jellemzi a műszaki értelmiség szakmai tevékenységét, milyen tényezők határozzák meg munkájának hatékonyságát, gazdasági, társadalmi szerepét? Mi a magyar értelmiség funkciója jelenleg?

Tipikusan értelmiségi feladatnak mondhatjuk ma nálunk a minőségi igény felkeltését gazdálkodásunkban. Termelési struktúránkból, a külkereskedelemben realizálódó nemzeti jövedelmünk nagy hányadából következik, hogy a külföldi piac értékesítésére igen érzékeny a magyar gazdaság. Nem elméleti tétel, hanem a gyakorlat figyelmeztet szinte nap nap után, hogy csak úgy tudjuk elkerülni a nagyobb meglepetéseket, visszaeséseket, ha fokozzuk a versenyképességet, ha a minőség tekintetében hitele lesz a magyar árucikkeknek. Azt kellene elérni, hogy egész társadalmunk számára erkölcsi kategória legyen a minőség, a lelkiismeretes, pontos munka. Ebben az értelmiségnek kell az élen járnia, a jobbnak, az újnak az állandó keresésével.

Általában megállapítható, hogy az utóbbi évtizedben jelentősen erősödött az értelmiség valamennyi csoportjánál a szocialista elkötelezettség, társadalmi rendünkhöz való ragaszkodás. Egyre realisabban ítélik meg a szocialista országok eredményeit, tudományos, technikai sikereit. A korábban erőteljesen jelentkező kozmopolitizmus csökkenőben van, s a fokozatos változást mutatja, hogy már szóvá teszik, ha a szocialista országok szaklapjaihoz, cikkeihez nem lehet hozzájutni. E vonatkozásban gondot jelent és változtatni kellene azon a tényen, hogy a KGM témafigyelő szolgálata például csak a nyugati szakcikkeket propagálta.

Az értelmiség döntő - és a közvéleményben kevésbé reflektorfénybe állított - többsége az állami fizetésért becsületesen dolgozik társadalmi, gazdasági, ifjúságnvelési stb. céljainak megvalósításán. Egy kis réteg viszont a kispolgári anya-

giasság, a pénzhajszolás szellemében él. A munkahelyi kollektívából kivonják magukat, elzárkóznak, különböző indokokat keresve nem vállalnak részt a helyi közéletben. Titkolt, de munkájukon, magatartásukon áttetsző anyagiasságukkal, életvitelükkel nemcsak az értelmiség egészének ártanak, hanem a szocialista közgondolkodásnak általában is. Természetesen nyilvánvaló, hogy nem kizárólag az értelmiség körében jelentkező problémáról van szó.

Az előző öt éves terv időszakában hasonlóan a korábbiakhoz a tudományban és a technika haladásában, a gazdasági munkában, a szocialista társadalom építésében jelentős feladatokat oldottunk meg. A termelés, a műszaki kultúra emelése, a tudományos kutatás terén végbement fejlődés, új lőtesítményeink a technika embereinek, a tudomány művelőinek szakértelmét, magas színvonalú alkotó munkáját is tanúsítják. Szakembereink helytállását nemcsak a közvetlen munkahelyükön elvégzett feladatok bizonyítják, hanem társadalmi tevékenységük is. A tudományos egyesületekben, a MIESZ keretében tizezrek és tizezrek terjesztették és ismerték meg a legkorszerűbb műszaki eredményeket, vitatták meg a tudomány és gyakorlat új irányait, és dolgoztak ki értékes javaslatokat gyorsabb előrehaladásunk érdekében.

Az eredmények mellett ismeretes azonban az is, hogy gazdasági építő munkánkat az előző időszakhoz képest jóval kedvezőtlenebb körülmények, nehezebb feltételek között kell folytatnunk, és nem várható, hogy e körülmények rövid távon számunkra előnyösebben fognak alakulni.

Amikor arról beszélünk, hogy milyen szerepük van a műszakiaknak mint szakmai vezetőknek, akkor - véleményünk szerint - nagyon fontos kérdés annak tisztázása, hogy a különböző nehézségű és mennyiségű feladatok hogyan felelnek meg a különböző képességű, aktivitású és alkatú embereknek.

Mindezek mellett nagyon lényeges kérdés az is, hogy milyen a mérnöki munka hatékonysága?

A mérnöki munka hatékonyságának, kihasználásának mérése 1960-61-ben Budapesten és vidéken is ugyanevezett munkanap-fényképezéseket végeztek. A felmérésben résztvevők egy héten keresztül a rendelkezésükre bocsátott úrlapokra felírták azt, hogy mivel töltötték idejüket. Az elvégzett munkát minősítették is, hogy - függetlenül saját képzettségüktől - ez egyetemi, technikus vagy alacsonyabb képzettséget kívánó munka. A felmérési jegyzőkönyvekben minősítették az egyes munkákat aszerint is, hogy egyéni képességüknek megfelel-e, továbbá azt, hogy munkakörükhöz tartozónak tartják-e azt.

A felmérésben résztvevők a jegyzőkönyvet folyamatosan maguk vezették. A felmérést irányító^{11/} törekvése az volt, hogy az egyes munkákat azonnal bevezessék a jegyzőkönyvbe, és ne utólagosan kerüljenek az egyes részidők elszámolásra. A felmérési idő letelte után a jegyzőkönyveket az üzem területén elhelyezett ládába a dolgozók sajátkezűleg és névtelenül tették; ellenőrzés nélkül, s ezzel is biztosítva volt a válaszok őszintesége, befolyásmentessége.

Budapesten 10 vállalatnál végzett a KGM ilyen felmérést /ez a KGM összes vállalati létszámának 3 %-a volt/. Fejér megyében 300 műszaki értelmiségi kapott megbízást a felmérésben való részvételre. Közülük 204 fő töltötte ki a jegyzőkönyveket. A fenti adatok alapján a műszaki munka hatékonyságára csak megközelítő pontosságu következtetéseket lehetett levonni.

A felmérésben résztvevők átlagosan 49,45 óra munkát teljesítettek a felmérés hetében Fejér megyében. A teljesített heti átlagos óraszám a budapesti felmérés eredményénél magasabb, mivel ott az átlag 48,4 óra volt. A magas óraszám az év végi többletmunkának tulajdonítható, mert a felmérés december hónapban történt.

A mérnökök túlterhelésére világosan utalt az, hogy a megfigyelés hetében átlagosan 51,84 órát dolgoztak. A technikusok átlagos heti óraszám 48,13 óra volt.

A megvizsgált hét adataiból megállapítható, hogy a budapesti vállalatoknál a szakképzettségnek megfelelő munkával eltöltött idő a teljes óraszám 65,6 %-a volt, míg Fejér megyében 73,6 %. A megkérdezett mérnökök munkaidejének több mint egynegyedét technikus vagy ennél alacsonyabb szintet kívánó tevékenység töltötte ki. Az általánosan vett műszaki munkakörhöz /mérnökönél és technikusoknál/ nem tartozó munkák jelentős részét az adminisztráció, a társadalmi munka és az improduktív munka tette ki.

A műszakiak munkaidejének felét - Budapesten és vidéken - a folyó termeléssel való közvetlen foglalkozás kötötte le, amely idő közel 63 %-a a technikus, 24 %-a pedig egyetemi képesítést kíván. A műszaki fejlesztési munkák a munkaidőnek több mint egyötödét tették ki. A műszakiak a teljes felmért munkaidejük 21,1 %-ában olyan munkát végeztek, amelyek nem tartoztak munkakörükhöz.

A munkák zömét a mérnökönél és a technikusoknál a folyó termeléssel való foglalkozás alkotja. A 40,9 %-os időarány viszonylag magas, és ezzel szemben nagyon alacsony a műszaki fejlesztésre fordított idő /Budapesten 33,5 %, vidéken 30,9 %/. A műszaki fejlesztés elsősorban mérnöki képesítést kíván, és az erőket még hatékonyabb mértékben kell erre a területre összpontosítani.

A teljes felmért időből a megkérdezettek a nem munkakörükbe tartozó munkákra a munka tartalmát tekintve a következő időhányadot fordították.^{12/}

Feltűnően magas az olyan adminisztrációban eltöltött idő, amelyet nem munkakörükbe tartozónak minősítettek a megkérdezettek. A táblázat alapján viszont láthatjuk, hogy feltétlenül csökkenthető a nem munkakörhöz tartozó termelési és műszaki fejlesztésre fordított idő.

E b b ő l

A munka tartalma	Munkakörbe tartozó	Munkakörbe nem tartozó
	Munkára fordított idő /%/	
Folyó termelés, rutinmunka	88,2	11,8
Műszaki fejlesztés		
Távlati munka	88,2	11,2
Személyzeti kérdések	95,1	4,9
Adminisztráció	74,8	25,6
Társadalmi munka	35,4	64,6
Egyéb	89,6	10,4

A mérnöki munka adminisztratív jellege is kedvezőtlen. Vidéken például kétszer annyi az adminisztrációra fordított idő, mint a vizsgált budapesti vállalatoknál /pedig itt sem elhanyagolható/. A mérnökök által végzett adminisztrációs munka 69,4 %-a nem kíván semmiféle műszaki végzettséget.

A technikusoknál a felmérés idején valamivel jobb volt a helyzet. Itt az adminisztrációs munka 56,4 %-a megkívánta a technikus végzettséget.

Ha a munka megjelenési formája alapján vizsgáljuk a szakemberek munkáját, megállapítható, hogy az összes időből 40,4 %-os hányadot képvisel az értekezletekre, tárgyalásokra, adminisztrációra fordított idő.

A munka jellegéből következően a művezetőknek többet kellene foglalkozniuk a folyó termeléssel, hiszen elsősorban ez az ő feladatuk. Helytelen, hogy a termelésre fordított idejük az átlag alatt van, holott az ellenkező irányzat lenne egészségesbb.

Külön figyelmet érdemel - a jelentések alapján -, hogy a művezetők viszonylag keveset foglalkoznak /munkaidejük 1,3 %-át/ munkaügyi, személyzeti kérdésekkel. A vezetők egyrészt még mindig nem támaszkodnak eléggé a termelés közvetlen irányítóira, másrészt a művezetők sem foglalkoznak kielégítően a hozzájuk beosztott dolgozókkal.

Gazdasági életünkben a 60-as évek elején napirendre került a műszaki fejlesztés kérdése, amelynek realizálásához a fentiek is szorosan hozzátartoznak. Véleményünk szerint nagyjelentőségű lenne az alacsonyabb képesítést kívánó munkák átadásából származó munkaidő-megtakarítás, hogy azt magasabb szintű munkára fordíthassák mérnökeink és technikusaink.

1957 óta fokozatosan bebizonyosodott, hogy a belső tartalmak feltárásának jóval nagyobb lehetőségei vannak, mint amit egyes vállalatok feltételeznek. Feladat volt ebben az időben az is, hogy a műszaki és az adminisztratív apparátus munkájában meglévő párhuzamosságokat fel kellett számolni.

A különböző beszélgetéseken nem egyszer elhangzik, hogy nagyobb feladatok megoldására képes a műszaki értelmiség, mint amit néha megkap.^{13/} Az Elektronikus Mérőkészülékek Gyárában készült felmérésen elmondták azt is, hogy a fejlesztési laboratóriumban sok olyan munkát végeznek, amit alacsonyabb képzettségű szakember /technikus/ is elvégezhet, de gondot jelent ebben a vonatkozásban az a tény, hogy kevés a technikus, mert a fizetésben nincs jelentősebb differencia, s a vezetők egy része inkább mérnököt alkalmaz technikus munkakörben is. Ennek - véleményünk szerint - kettős a negatív hatása: egyrészt növekszik a nem szakképzettségnek megfelelő munkát végzők száma, másrészt elpazaroljuk a sok pénzen kiképzett felsőfokú végzettségű szakembereinket.

Meggondolandó az, hogy a vállalati vezetőket anyagilag, erkölcsileg befolyásolni kellene abban az irányban, hogy lehetőleg minél kevesebb szakembert foglalkoztassanak nem szakképzettségének megfelelő munkakörben. "Az igényesség elsősorban a saját munkaterületünkön jelentkezzen. Az ifjúságot is erre kell nevelni" - fogalmazta meg egy mérnök a Kismotor-ból.

A KHV egyik műszaki alkalmazottjának véleménye szerint: "Van még mit tenni társadalmunkban meglévő hibák kiküszöbölésére. Fokozni kell a munka megbecsülését, ki kell zárni az ügyeskedőket, akik a jó helyezkedés, kapcsolatok révén akarnak érvényesülni a közösség, embertársaik kárára - munka nélkül.

Meg kell teremteni azt a szemléletet, amely a közvagyont legalább olyan figyelemben részesíti, mint a sajátot, kerüli a közvagyon pazarlását, takarékoskodik az anyaggal, kerüli a lösszt, kihasználja a munkaidőt.^{14/}

A fenti vélemények is alátámasztják korábbi megállapításunkat, de a példák hosszú sorát lehetne hozni, mely szerint a mérnökök és technikusok megfontolt felelősséggel viseltetnek gazdaságpolitikánk iránt.

1968-ban a Ganz MÁVAG-ban készült felmérés szerint^{15/} az összes dolgozók 2,5 %-a műszaki értelmiségi, akiknek 80,2 %-a a felszabadulás után szerezte diplomáját. Szakmai, anyagi megbecsülésével teljesen elégedett volt 15,5 %, nagyrészt 30,5 %, kevésbé 23,2 %, szakmai, anyagi megbecsülésével elégedetlen volt 8,9 %. Nem válaszolt 1,9 %. A megbecsülés hiányának okát elsősorban abban látták, hogy "nem tudom magamat kellően elismertetni"; vagy "nem jól adminisztrálok magamat". Még egy - máshol is fellelhető vélemény - "szakmai féltékenység feletteseim részéről".

Több helyen úgy vélekedtek a műszakiak, hogy a műszaki munka végzésére a megfelelő feltételek rendelkezésre állnak, a technikai színvonalat és az üzemi termelés szervezettségét egyidejűleg kell emelni.^{15/}

Arra a kérdésre, hogy feletteseik kellő megbecsülésben részesítik-e? - többsége azt válaszolta: "nagyrészt", majd százalékosan ezt követte a "kevésbé" megjelölés, s a válaszadók 18 %-a érzi úgy, hogy feletteseik kellő megbecsülésben részesítik. /Korábban hasonló adatokat láttunk a Ganz MÁVAG-ra is./ A kellő megbecsülés hiányát leginkább abban látják, hogy nem tudják elismertetni magukat feletteseikkel.

A megbecsülés hiányánál döntő volt válaszaikban: "nem tudom magam kellően elismertetni, nem jól adminisztrálok magam", majd nagyságrendben ezt követte: "szakmai féltékenység feletteseim részéről".

A lezajlott beszélgetéseken szinte általános véleményként hangzott el, hogy a gyártmányfejlesztés átfutási ideje nem hosszabb, mint bármely tőkés vezető cégnél, de hátrányt jelent, hogy a sorozatgyártás bevezetéséig 2-4 év telik el, amely sokszor a gyártmányok elavulásához vezet. Itt is felvetődött, hogy egy-egy fejlesztési feladat megvalósításának rövidebb időt kellene szabni, s ha ezen belül még lerövidül az elkészülési idő, prémiumot, magasabb bért kapjanak, s az esetleges késve elkészült termékek esetében alkalmazzák a levonást.

A Vegyiműveket Tervező Vállalatnál úgy vélték, hogy az alkotó munka végzésére jók a feltételek. A gazdaságirányítási rendszer reformjának bevezetésekor - ez időszakos jelenség volt - nagyfokú fluktuáció indult meg az ipar felé/ különösen építőipar/, mert ott a tervezők is teljesítménybérben dolgoztak. He-lyes bér- és jövedelempolitikával e kérdést bizonyos értelemben megoldották a vállalaton belül.

Érdekes jelenségre figyeltünk fel a Ganz Műszer Műveknél, ahol a 289 megkérdezett műszaki értelmiségi /76 mérnök volt/ közül sokan csak a kutatásban és a laboratóriumi munkában látják a mérnöki munkát.

Néha azt mondják a felületes szemlélőnek, hogy az értelmiséget - így a műszakiakat is - elsősorban saját sorsuk alakulása izgatja, a lényeg: az egyéni boldogulás, és nem figyelnek társaikra. A konkrét vizsgálatok éppen az ellenkezőt bizonyítják. Itt nemcsak arról van szó, hogy egyesek a másik esetében csak azt látják, hogy hányan vannak társak közül - sajnos nem kevesen -, akiket nem úgy becsülnék meg, mint megérdemelnék munkájuk, végzettségük alapján.

Eltávolodnánk az igazságtól, ha csak azt mondanánk, az esetek többségében mindenki tényleges munkája, képessége alatti munkát végez, és ennek megfelelően "alul-dotált". A többség szakképzettségének megfelelő munkakörben dolgozik, habár az anyagi megbecsüléssel néha baj van. Az is előfordul, hogy egyeseket "munkájukon" felül béreznek és jutalmaznak.

A műszaki értelmiség politikai arculatára utal az a tény, hogy a megkérdezettek 60,2 %-a fontosnak tartja, hogy egy műszaki értelmiségi napjainkban is hazánkban világnézetileg materialista legyen, s mindössze 7,9 % nem tartotta ezt fontosnak. Arra a kérdésre pedig, hogy politikailag rendszerünk hiva legyen, fontosnak tartotta 75,1 %, s mindössze 1,9 % nem tartotta fontosnak.

Közéletünk demokratizmusával kapcsolatban megkérdeztük, hogy kielégítőnek tartja-e közéletünk demokratizmusát? A megkérdezettek 11 %-a teljes mértékben kielégítőnek tartotta, a pártönkivülieknek meg 7,1 %-a; "nagyreszt" kielégítőnek tartotta a párttagok 74,6 %-a, a pártönkivüliek 60,4 %-a. Nem tartotta kielégítőnek a párttagok 2,4 %-a s a pártönkivülieknek meg 10 %-a. A többi 11-, illetve 21,2 % kismértékben tartotta kielégítőnek közéletünk demokratizmusát.

Ami a munkahelyi demokratizmust illeti, az arányok hasonlóak voltak. Itt kell megemlíteni, hogy több válaszadó írásban is véleményt mondott. A Kismotor- és Gépgyárban azt írta egy mérnök: "A vezetőkkel szemben támasztott KB hármás követelménye jogos és alapvetően igazságos. Ezt következetesen és minden szinten meg kellene követelni."

A vezetőkkel szemben támasztott jogos igényeket is megfogalmazták: "A vezetők politikai képzettségi foka alacsony. A marxista középiskola és egyetem elvégzése után elenyészően kevés embernél tapasztalható az, hogy az ott tanultakat alkalmazzák."

E kérdésnél is el kell mondani, hogy egyes vezetőkről elmondott vélemények nem jelenthetik azt, hogy ezeknek alapján általánosítani lehetne. S azt különösen fontos hangsúlyozni napjainkban, amikor néha fel-felüti fejét a vezetők elleni hangulat. Ugyanis a szervezetlenségért, a sokszor ki nem használt munkanapokért, az anyagihiányért a felelősséget a vezetőkre hárítják. Eltávolodnánk az igazságtól, ha azt mondanánk: ezek mind fikciók, kitalált problémák. Néhány vezetőre bizto-

san állnak e megállapítások, jogosan marasztalja el őket a kisebb vagy nagyobb kollektíva, de még egyszer hangsúlyozzuk: ezekből általánosítani nem lehet, mert a fenti vezetőikkel szemben megfogalmazott véleménynél jogosan kérdezhetjük: aki írta, az is vezető egy bizonyos szinten, talán ő is járt marxista esti egyetemre? Ő hogyan alkalmazza az ott tanultakat? E kérdés kapcsán ott vagyunk az önkontrollnál, illetve ennek hiányánál.

A politikai képzettség hiánya komoly vezetési problémákat jelent, különösen akkor, ha szakmai gyengeségekkel, hiányosságokkal párosul. Számtalanszor tapasztalni, hogy a szakmai hiányosságok, az új, a korszerű ismeretek meg nem értése mennyi elkeseredett embert, hány tehetséges, igazra és korszerűre fogékony mérnök útját törte már ketté, vagy vette el munkakedvét, ambícióját.

Baranyában 1968-ban a megyei pártbizottság megvizsgálta a műszaki értelmiségnek a termelés szervezésében, a közéletben elfoglalt helyzetét.^{16/} Baranya is az iparilag gyorsan fejlődő megyék egyike. 1960-ban még 3700 fő dolgozott műszaki beosztásban, s 1968 elején 5300 fő. Ez az arány azt mutatja, hogy 5-10 fizikai munkásra jutott egy műszaki munkakörben foglalkoztatott dolgozó. A számszerű arányok mellett gondok is jelentkeztek. A műszaki munkakört betöltők közül 1028 főnek nem volt középfiskolai végzettsége sem. Ebből az is következett, hogy feszültség támadt amiatt, hogy mind több munkakör követel műszaki képzettséget, s mind nehezebbé válik kellő műszaki képzettségű szakemberek előléptetése a munkahelyeken.

Néhány évvel ezelőtt az ország igen sok üzemében 3-5 év volt a helyváltoztatás időköze a műszakiak körében. A baranyai adatok szerint 13 %-uk több mint 10 éve és 28 %-uk több mint 5 esztendeje dolgozik ugyanannál a vállalatnál. Ezek megnyugtató adatok a műszaki törzsgárda kialakulásáról, a fluktuációt kiváltó okok tekintélyes részének megszűnéséről, a munkahelyhez való ragaszkodásról.

Noha a helyzet a műszaki értelmiség társadalmi-politikai aktivitását tekintve is nagymértékben különböző, bizonyos terü-

leteken az értelmiség "legpolitikusabb" részét találjuk. Ezt az is jelzi például, hogy Baranyában a műszaki értelmiség 34 %-a párttag. De el kell mondani, hogy Baranyában a műszaki értelmiség java része a szén- és uránbányákban dolgozik, a fenti adat főleg rájuk vonatkozik. Itt /mármint a bányászatban/ egyes területeken a mérnökök 42,5 %-a párttag.

1976 nyarán elemezte a Fejér megyei műszaki értelmiség helyzetét az MSZMP megyei bizottsága.^{17/} A megye aktív kerecsőinek 3-4 %-át kitevő műszaki értelmiség helyzetével, szerepével kapcsolatban megállapították, hogy a megye dinamikus gazdasági fejlődéséből következően számottevően megnőtt a műszaki értelmiség szerepe a megyében. A műszakiak többsége a munkások, parasztok soraiból került ki, s minden 4. műszaki értelmiségi tagja az MSZMP-nek. A műszakiak döntő többsége munkahelyén is mindent megtesz a műszaki haladás elősegítéséért, a termelés tervszerűségéért, az irányítás és vezetés színvonalának emeléséért, a munka szervezettségének javításáért. A pártbizottság értékelése szerint a műszaki értelmiség képes és alkalmas arra, hogy helyesen befolyásolja a munkahely párttagságát és kollektíváját a legfontosabb népgazdasági célok elérését segítő munkában.

Felhívták a figyelmet - jogosan - arra, hogy a pártvezetőségek nagyobb követelményeket támasszanak a kommunista műszaki értelmiséggel szemben.

1975. december 19-én az MSZMP Komló városi végrehajtó bizottsága szintén megtárgyalta a komlói műszaki értelmiség helyzetét.^{18/} A körütekintő felmérés 8 helyi üzemre terjedt ki. 245 műszaki értelmiségit kerestek fel, s részben beszélgetés, részben kérdőívre adott válaszok alapján alakították ki a helyzetértékelést, és határozták meg a feladatokat. Feladatként jelölték meg, hogy a műszaki értelmiséget jobban össze kell fogni, segíteni kell őket, és bátrabban kell támaszkodni rájuk a várospolitikai kérdések tervezésében, megvitatásában és a program megvalósításában.

E néhány példa is bizonyítja, hogy a különböző társadalmi szervezetek fontosnak tartják a műszaki értelmiség munkájának állandó figyelemmel kísérését, s mindent megtesznek annak érdekében, hogy az adott lehetőségek-között élet- és munkakörülményeik egyre javuljanak.

A műszaki értelmiség társadalmi tevékenységét lényegesen segíti a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége /MTESZ/. A MTESZ keretei között több mint 30 tudományos egyesületben 150 000 értelmiségi tevékenykedik. A mérnökök és technikusok mellett jelentős a közgazdászok aránya, de megtaláljuk az értelmiség más szakmai csoportjait is. Milyen feladatok megoldásának vitái zajlottak le a MTESZ-ben az elmúlt években? A teljesség igénye nélkül néhányról szólunk.

Az Energiagazdálkodási Tudományos Egyesület feladata kezdettől fogva az volt, hogy az energiatermelés és felhasználás hatékonyságának növelését segítse. E tevékenységét nagymértékben kibővítette 1975-ben. Négy megyében szervezett energiatakarékossági napokat, pályázatot hirdetett stb. Munkáját összehangolta az állami szervekkel és a tárgykörben érdekelt többi egyesülettel. A Budapesten megtartott országos energiatakarékossági ankét ajánlásai nyomán a vállalatok nagyszámú megtakarítást tudtak kimutatni. Az egyesület részletes tanulmányt készített a főváros gázellátásának fejlesztési lehetőségeiről 1990-ig. Vizsgálatot végzett az árváltozások hatásának különböző összefüggéseiről is.

Az Építőipari Tudományos Egyesület különleges figyelmet fordított a lakásépítéssel összefüggő kérdésekre, a lakástartozás és felújítás műszaki feladataira, az építés ipari háttere és az építés-szerelési tevékenység problémáira. Tanácskozásokon foglalkozott ezeken kívül az előregyártással, a könnyűszerkezetes épületek tűzvédelmével.

A Faipari Tudományos Egyesület egyebek mellett - az anyag- és energiatakarékosság, továbbá a munka- és üzemszervezés javítása terén tett erőfeszítéseket. Az anyag- és energiatakarékosságról szervezett ankét nyomán megfogalmazott ajánlá-

sokat több mint 40 vállalat hasznosította, és komoly megfigyeléseket tudott kimutatni. Az Egyesület tanulmányokat készített a felfeldolgozó iparágak műszaki fejlesztésének irányairól, a faanyagok szárításáról, a szakmunkásképzés követelményrendszeréről.

A Gépipari Tudományos Egyesület 1975. évi programjának egyik fő célkitűzéseként azt jelölte meg, hogy az Egyesület sokrétűen nyújtson segítséget a vállalatok V. ötéves tervének kidolgozásához. Az Egyesület szakosztályainak taggyűlései a tagság széles köreivel megismertették a kohó- és gépipar ötéves fejlesztési koncepcióját.

A Közlekedéstudományi Egyesület egyebek között közlekedésgazdasági konferenciát, futástechnikai szemináriumot rendezett. Tanácskozást szervezett a vasuti járműjavító ipar fejlesztéséről. Anketákat tartott: "Városi közúti járművek és a környezetvédelem" címmel, továbbá az autópályaépítés gazdasági kérdéseiről.

A Magyar Agrártudományi Egyesületben megtárgyalt kérdések az iparszerű mezőgazdasági termelés, a zöldségtermesztés, a szarvasmarhaprogram, öntözés és az energiafelhasználás tárgyköréhez kapcsolódtak. Az Egyesület még 1974-ben országos tanácskozást szervezett az iparszerű növénytermesztési rendszerekről, majd a tanácskozáson kialakított állásfoglalás alapján ez évben további konferenciákat, üzemi bemutatókat rendezett, és a gyakorlati tapasztalatok és a következő évi feladatok megbeszélésére újabb tanácskozást tartottak.

A Magyar Elektrotechnikai Egyesület egyrészt a lakossági igények jobb kielégítésével összefüggő kérdésekkel foglalkozott/pl.: háztartási készülékek, lakóépületek felvonói, ez utóbbi tárgykörben közösen a Gépipari Tudományos Egyesülettel;/; javaslatokkal fordult az érdekelt minisztériumokhoz.

Mint korábban említettük, egyre nagyobb a fiatalok aránya a műszaki értelmiség körében is. Nem lehet érdektelen helyzetük néhány sajátos vonását megemlíteni a továbbiakban.

A MTESZ nagyon sokat tesz a fiatal szakemberek érdekében. Például a GTE 9000 tagja közül 60 % 40 év alatti. A Faipari Tudományos Egyesület és a soproni Erdészeti Egyetem már az egyetemi hallgatókat felkészíti az egyesületi életre, megszeretteti velük ezt a munkát. A Magyarhoni Földtani Társulatnál a fiatalok tagdíjkedvezményt kapnak. A Közlekedéstudományi Egyesületben létrehozták - és eredményesen működik - a "Fiatal Technikusok Köre". Az Építőipari Tudományos Egyesületnek is van ifjúsági tagozata. Minden évben a Műegyetem diplomakiosztó ünnepségén megjelennek az Egyesület vezetői, és ismertetik az Egyesület tevékenységét. Nem véletlen, hogy az elmúlt néhány évben 32 %-os taglétszám-növekedés volt. A viták központjában minden egyesületben a legfontosabb népgazdasági feladatok állnak, de általában elmondható, hogy a fiatal szakembereket közvetlenül érintő kérdések is napirenden vannak.

A fiatal értelmiségieknek gondjai addig is vannak, ameddig egyetemre vagy főiskolára járnak, de az "igazi gondok", az életizü feladatok akkor következnek, amikor diplomával a kezükben munkához látnak. Az ifju diplomásra - akinek munkába lépése a tanulmányok miatt jóval későbbre tolódik el - szinte egyszerre, ugyanazon időben zudul rá a pályakezdés, a beilleszkedés, a szakmai specializálódás, továbbképzés, a családalapítás és a lakásszerzés gondja.

Negyedmilliónyi értelmiségünk egyharmada a 30 év alatti diplomások generációja - számos kérdésben jogosan igényli a több támogatást, segítséget. "Ám ha - pályakezdésének anyagi és erkölcsi problémáira is jobban odafigyelve, többet segítve - a szakszervezet és a KISZ-szervezet valamennyi munkahelyen kérné, várná, igényelné a fiatal értelmiségi közreműködését akár termelési, akár közművelődési gondjainak megoldásában, bizonyos, hogy az egyetemi, főiskolai esztendőkhöz alatti felgyülemlett tenniakarás, lelkesedés nem folya szét haszontalanul.^{19/}

Hogyan sikerül aktivizálni a különböző területek fiatal értelmiségét? A Hajtómű nyíregyházi gyárában a műszaki értelmiség 70 %-a 30 év alatti.^{20/} A fiatal értelmiség helyzetét - mint az egész értelmiségét - meghatározza az a tény, hogy

egy nagyvállalat egyik gyáráról van szó, amelyből következik, hogy a tervezés és hasonló jellegű "magasabb szintű" munkavégzés elmarad, vagy kis százalékban jelentkezik. A lehetőség azonban adott az újító mozgalomra vagy a gazdaságos, hasznos ötletek megvalósítására.

Itt is - Nyiregyházán - gondot jelent a fiatal műszakiak beilleszkedése a gyári munkafolyamatba, az új munkahelyi közösségbe. Nagyon jó kapcsolatot alakítottak ki a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem és a gyár KISZ-fiatalsága között. A KISZ és a tanszék képviselői ellátogatnak rendszeresen a Hajtóműbe, s több egyetemi hallgató ott készíti diplomamunkáját. Ezeknek a fiataloknak a tanulmányait a gyár személyzeti osztálya figyelemmel kíséri, rendszeres a kapcsolattartás, amely elősegíti a megfelelő szakember-utánpótlást.

Debrecenben 1976. augusztus 13-án a megyei ifjúsomunkásnapok rendezvénysorozatának keretében sor került a fiatal értelmiségiek tanácskozására,^{21/} amelyet "Az értelmiségi fiatalok helye és szerepe a KISZ IX. kongresszusa határozatainak végrehajtásában" címmel a Hazafias Népfront debreceni klubjában rendezett meg a KISZ Hajdu-Bihar megyei Bizottsága. A tanácskozáson részt vevő fiatal értelmiségiek elsősorban azt vizsgálták meg, hogy milyen szerep hárul az értelmiségi fiatalokra a kongresszus határozatainak végrehajtásában.

Ennek során elemezték a munkahelyi tapasztalatokat, a pályakezdés buktatóit, a szellemi foglalkozásuk helyét a munkahelyi kollektívákban. A véleményekből kitűnt, hogy néhány részterületen ütköznek még az ifjúsági szervezet és a gazdasági vezetés érdekei, de olyan példák is elhangzottak, amelyek a közös érdekek felismerését bizonyították.

A Magyar Vagon- és Gépgyárban több fiatal mérnököt kérdeztek meg a "győri beilleszkedésről". "A vállalat iparvágányhálózatára érvényes szolgálati utasítást kell kidolgoznom, a régi már elavult" - mondotta Lukács Sándor üzemmérnök. "Ez a megbízatás megfelel a végzettségemnek annyira, hogy egy év letele után is itt szeretnék maradni. Biztosítva látom a jövőmet."

A fiatal szakembereknek - különösen, ha vezetői munkakörbe helyezik őket - komoly problémát jelent a szakmai feladatok elvégzése mellett az is, hogy az emberekkel hogyan foglalkozzanak. Néha jogosan vetődik fel ennek kapcsán, hogy nem lenne rossz és felesleges az egyetemeken munkapszichológiát, némi pedagógiát tanítani azoknak is, akik nem mérnöktanárok lesznek, mert a jól végzett és végeztetett munkához az is hozzátartozik, hogy a ránk kirótt feladatokkal hogyan tudunk megbirkózni, amely nem csupán az anyag megmunkálását, a különböző alkatrészek összeállítását jelenti, hanem a fiatal vezetőkre bízott emberekkel munkatársi, emberi közösséget is ki kell alakítani. A VOR egyik fiatal osztályvezetője, aki 1971-ben végezte el a Műszaki Egyetemet, arra a kérdésre, hogy milyen az emberekkel a kapcsolata? - azt válaszolta: "Ugy érzem jó. Előbbi munkahelyemen a műszaki fejlesztési osztályon nem adódtak olyan problémák, mint itt. Itt a karbantartáson - az emberekkel kialakítandó kapcsolatok széles érzelmi skáláját kellett megismernem. A mostani beosztásom némi vezetési, szervezési ismereteket is kíván. Ezeket igyekszem pótolni."^{23/}

Az előző években lezajlott ifjúsági parlamenteken is szóba került a fiatal szakemberek beilleszkedési problémája is. Általában elmondható, hogy az ifjúsági parlamentek igazi fórumai voltak az ifjúsági törvényből adódó feladatok megbeszélésének, végrehajtásuk értékelésének. Egy-két üzem kivételével - ahol előtérbe kerültek a termeléssel kapcsolatos napi gondok - a hozzászólók valóban a fiatalokat foglalkoztató kérdéseket érintették, felvetették a gondokat, amelyeket a jövőben a gazdasági és társadalmi vezetőknek közösen kell megszüntetniük. Szinte mindenhol előtérbe kerültek az üzemi demokrácia kiszélesítésének kérdései, a fiatalok kérték a vállalatok vezetőit; vonják be a fiatal szakembereket a különböző gazdasági feladatok előkészítésébe. Volt, ahol gondként említették - nem a fiatal műszaki értelmiségiek -, írja a Panel című lap 1976. november 18-án, hogy "a vállalati szintű tanácskozáson senki sem foglalkozott a fiatal műszakiak problémáival". Ezzel kapcsolatban említette meg dr. Sárosi János miniszterhelyettes: "Többet kell törődni a pályakezdő fiatalok gondjaival, elő kell segíteni

beilleszkedésüket vállalatunk mindennapi életébe. Olyan munkahelyi légkört kell teremteni, hogy a fiatalok érezzék: munkájukat jól megbecsülik, számítnak rájuk minden probléma megoldásában.^{24/} A parlamenteken a fiatalok pályakezdéséről, munkahelyi beilleszkedéséről volt szó. Az elhangzott példák sokasága arra hívta fel a figyelmet, hogy az első lépéseket már majdnem mindenütt a segítőszándék kíséri s nem utolsó sorban az anyagi támogatások, a szociális juttatások egész sora.

A munkahelyek vezetői megértették, mit jelent az, hogy az utánpótlást alapvetően az ifjúság jelenti. Az ország aktív keresői közül minden harmadik, a szakmunkások közül minden második 30 év alatti. A IV. ötéves tervben 900 000 fiatal dolgozott. A munkába lépéstől számított öt év nem csupán a pályakezdésben jelent "gyakornoki" időt, legtöbbször a családalapításban is. Ezért mondhatjuk joggal ezt a fél évtizedet a felnőttség válás legjelentősebb állomásának, amelyben elkel a segítség. Ennek eddig számos megnyilvánulása volt. 1971-től a kezdő diplomások korábbi gyakornoki bére helyébe az egységes bérrendszer lépett, 1973-ban a munkásbéremelés során a fiatalok átlagbére 10 %-kal emelkedett.

Több ifjúsági parlamenten a pályakezdő fiatalok zöme itt találkozott először vállalati vezetőivel. Talán néhány vállalat most érezte, látta először, hogy milyen jól felkészült fiatal szakembergárdája van, akik biztosítják a különböző szintű vezetői utánpótlást.

A fiatal szakemberek ambícióinak realizálására nagyon jó formának bizonyult, hogy évek óta a Fiatal Műszakiak és Közgazdászok Tanácsa meghirdeti a "Kiváló ifju mérnök", "Kiváló ifju közgazdász" pályázatokat. Színvonalas pályamunkák születnek, amelyek azt bizonyítják, megvan a fiatal műszaki ismerete az új megalkotásához. Tudnak az újért lelkesedni, szívesen vállalják a nehézségeit is egy-egy feladatnak, mert a siker, a megoldás nem egyik pillanatról a másikra jön. A sikernek, az eredményes munkának ára van.^{25/} A probléma csak ott van, amikor egyes üzemek vezetői - néha a vállalati KISZ felelőssége is vizsgálható - kampányfeladatnak tekinti az FMKT pályázatokat. Amikor

beindult, időt, energiát nem kimélve szervezték, agitálták a fiatalokat, hogy pályázzanak. Lassan a fiatal szakemberek megismerték a pályázatban, a kutató, az újat kereső munkában a szépet, az izgalmas, megoldandó szakmai feladatokat, s a fiatalok növekvő igyekezte ellenére a vezetés érdeklődése megszűnt, talán új megoldandó feladatok elé állították őket. Egy ideig a fiatal szakemberek vezetői inspiráció nélkül is lelkesednek, de lassan ott, ahol nem törődnek velük, alábbhagy lelkesedésük. Talán a követő, hasonlóan nem is szép feladatra már nem könnyen tudják őket megnyerni. S ilyen félresiklott kapcsolat után hangzik el néha: "Ezek a fiatalok semmi után sem érdeklődnek", pedig fordítva igaz minden. Nem arról van szó, hogy ezért is a vezetőket szeretnénk felelősségre vonni, de a fiatalok aktivitásában a szakemberek ambícióinak, szakmai ismereteinek kibontakoztatásában komoly felelősség hárul a vezetőkre.

Az egyre gyorsuló technikai fejlődés azt a követelményt állítja a szakemberek elé, hogy állandóan gyarapítsák az egyetemen, főiskolán szerzett ismereteiket. A mérnökök ilyen célból eddig is a Budapesti Műszaki Egyetem Továbbképző Intézetét /BME TI/ vették igénybe. Napjainkban azonban már jóval több magas műszaki színvonalon képzett szakember dolgozik szerte az országban, mint bármikor. Ilyen körülmények között fennállhat annak a veszélye, hogy a továbbképzésben zökkenők keletkeznek. Ennek elkerülésére keresett megoldást a továbbképző intézet. A vidéki városokban lévő főiskolák jó részében már kialakultak a mérnöktovábbképzés feltételei. Ezért a BME TI elhatározta, hogy Győrben, Debrecenben, Kecskeméten hozza létre továbbképző központjait.^{26/}

Amikor a fiatal műszaki értelmiség helyzetéről szólnunk, nem szabad, hogy elkerülje a figyelmünket az a beilleszkedésüket jelentősen befolyásoló tényező, amely a végzett hallgatóknak kiírt pályázatoknál jelentkezik. A BME-en például 1976 nyarán 1504-en szereztek diplomát, s leszámítva a 258 társadalmi ösztöndíjast és a 105 külföldi hallgatót, 1141 fiatal mérnök 2113 kiírt állás közül választhatott. Mi volt az eredmény? 129 pályázat után érdeklődtek, s végül 57 állást foglaltak el. Közel

loco fiatal szakember egy-egy gyárral, vállalattal pályázaton kívül állapodott meg.

Mi lehet ennek az oka? "Az új diplomás mérnökök elhelyezkedését két szempont motiválja: a várható fizetés és a munka, vagyis jövőendő feladatuk. Egy orvos, pedagógus, jogász bárhová kerül, nagyjából tudja: mit végez majd például egy belgyógyászati osztályon, egy iskolában vagy a bíróságon. De - ahány üzem, annyi fajta mérnöki munka. A kiírás: Egy villamosmérnököt kérünk. De mire? Gyakran kiderül, hogy a kiírt állás nem is mérnöki munkakör. Van olyan volt növendékem, aki anyagbeszerzői feladatot lát el, egy másikat pedig beültettek egy nagylétesítmény beruházási osztályára. "Ennél a vállalathoz nem is kell műszaki." - fogalmazta meg véleményét egy interjúban dr. Frigyes Andor, a Budapesti Műszaki Egyetem rektorhelyettese.^{27/}

Mint korábban említettük, nagyon nagy az üzemek, vállalatok felelőssége, hogy csupán annyi fiatal szakembert igényeljenek, amennyire ténylegesen szükségük van. Az egyetemeknek is figyelemmel kell kísérniük a pályázatok rendszerét abban a vonatkozásban, hogy orientálni kell az üzemeket, és vigyázni kell "a nehezen megtermelt szellemi termékre".

Felvetődik itt olyan probléma is, hogy sokszor az ismerős szájak vonala dönti el: ki, hová kerül. Nem egyszer azért kerül valaki kutatóintézetbe, mert ott vannak ismerősei, vagy azért nem lehet valaki kutató, mert az intézet felé senki sem egyengeti útját. Lehet, hogy valaki ragyogó szervezőkészséggel megáldva elsőrendű üzemmérnök lenne, s egy kutatóintézet viszonylagos csendjében a gyengék gyengéje lesz. Talán első hallásra furcsának tűnik, de tudományos alapossággal kellene megvizsgálni, hogy a végzés előtt álló hallgatók közül ki, milyen típusba sorolható. Van kutató, szervező, tervező, oktató típus. A jól megválasztott "karrier-típus"-ra épülő munkahelyen könnyebben boldogulna egy kezdő szakember. Az egyetemeknek megérné ez a fáradság - hiszen van pedagógiai intézet, tanszék.

Amikor a műszaki értelmiség társadalmi-politikai helyzetét vizsgáljuk, figyelemmel kell kísérnünk mindazokat a ténye-

zőket, amelyek bizonyos szempontból befolyásolják tevékenységüket.

Dolgozatunk a teljes kép vázlata lehet csupán. A műszaki értelmiség helyének és szerepének további vizsgálatai és az ezekből levont következtetések is azt szolgálhatják - melyet jelen írásunk is célul tűzött -, hogy ráirányuljon a figyelem az értelmiség e nem elhanyagolható csoportjára, hogy helyzetüket jobban ismerve és értve fogalmazzuk meg feladatainkat.

Jegyzetek

- 1/ KSH Időszaki Közlemények. 1964/6.sz. 17.old.
- 2/ Képzettség és kereset 1971 - KSH Bp. 1973. II.k. 7.old.
- 3/ Képzettség és kereset 1971 - KSH Bp. 1973. I. k. 26. old.
- 4/ Statisztikai Évkönyv 1976 - KSH Bp. 1977. 391.old.
- 5/ KSH Időszaki Közlemények. 1966/14. sz., illetve Statisztikai Évkönyv 1976 - KSH Bp. 1977. 309. old. Az 1975-ös aránynál a társadalmi juttatásokat is figyelembe vettük.
- 6/ Statisztikai Évkönyv 1962 - KSH Bp. 1963. 102. old.
- 7/ Foglalkoztatottság és kereseti arányok 1973 - KSH Időszaki közlemények 344. kötet - KSH Bp. 1975.
- 8/ Az értelmiség jelenlegi helyzete, összetétele, fejlődésének irányai, társadalmi funkciói - Bp. 1974. 61. old. E kérdés kapcsán figyelembe veendő: Bálint József: Társadalmi rétegződés és a jövedelmi arányok - Társadalmi Szemle 1976/4.sz.
- 9/ Havi átlagbér: a bérköltség terhére kifizetett összegek /törzsbérek, bérpótlékok/
Havi átlagkereset: a bérköltségen felül a részesedési alap terhére folyósított közvetlen személyi juttatások /pl. prémium, jutalom/
- 10/ Képzettség és kereset 1971 - KSH Bp. 1973. Itt még figyelembe vettük: Foglalkoztatottság és kereseti arányok - KSH Bp. 1975.
- 11/ Felmérés a budapesti mérnökök között 1960-1962 között. - Kézirat. Kohó- és Gépipari Minisztérium. Oktatási Osztály.
- 12/ Uo. 38. old.

- 13/ Az Elektronikus Mérőműszerek Gyárában készült 1970-es felmérés - MSZMP Budapesti Bizottság Irattára
- 14/ Üc. KHV-ben készült felmérés anyaga.
- 15/ A műszaki értelmiség a Ganz MÁVAG-ban. Pártélet. 1968/2.sz. Munkánkhoz felhasználtuk az MTESZ különböző bizottságainak jelentéseit, az országos értekezletek megjegyzéseit.
- 16/ "Röntgenvizsgálat" alatt Baranya műszaki értelmisége Népszabadság. 1968. január 11.
- 17/ Dunaujvárosi Hírlap. 1976. június 25.
- 18/ Mecseki Bányász. 1975. december 23.
- 19/ Népszava. 1976. február 25.
- 20/ Hajtómű. 1976. július
- 21/ Hajdu-Bihari Napló. 1976. augusztus 14.
- 22/ Rába. 1975. december 24.
- 23/ VOR Hírlap. 1975. október 30.
- 24/ Panel. 1976. november 18.
- 25/ Chincin. 1976. február 18.
- 26/ Petőfi Népe. 1976. augusztus 26.
- 27/ Hétfői Hírek. 1976. szeptember 6.



X 113034